

The history of the development of processes for simplifying proceedings

Bekzod RAJABOV¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2023

Received in revised form

15 January 2023

Accepted 25 February 2023

Available online

15 March 2023

Keywords:

proceedings in a simplified manner,
private prosecution,
proceedings in the order of protocol (protocol) at the pre-trial stage

ABSTRACT

Analyzing the history of the origin of the consideration of criminal cases in our country in a simplified manner, the stages of the formation of these processes are studied and analyzed suggestions and recommendations are given to the Criminal Procedure Code adopted in the new edition on certain types of proceedings of a simplified form.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2/S-pp303-312>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Иш юритувни соддалаштириш жараёнларининг ривожланиш тарихи

Калит сўзлар:

соддалаштирилган тартибда иш юритиш, хусусий айблов, судгача бўлган босқичда протокол (баённома) тартибида иш юритиш.

АННОТАЦИЯ

Мамлакатимизда жиноят ишларини соддалаштирилган тартибда кўриб чиқишнинг келиб чиқиш тарихи, ушбу жараёнларининг шаклланиш босқичлари ўрганилиб, таҳлил қилинган, соддалаштирилган шаклдаги иш юритувнинг айрим турлари бўйича янги таҳрирда қабул қилинаётган Жиноят процессуал кодексига таклиф ва тавсиялар берилган.

¹ Teacher, Independent Applicant, Tashkent State University of Law

История развития процессов по упрощению судопроизводства

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

производство в упрощенном порядке, частное обвинение, производство в протокольном (отчетном) порядке на досудебной стадии..

Изучена и проанализирована история возникновения рассмотрения уголовных дел в упрощенном порядке в нашей стране, этапы становления этих процессов, даны предложения и рекомендации по некоторым видам упрощенной обработки для внесения в Уголовно-процессуальный кодекс, который принимается в новой редакции.

Ўтказилган илмий тадқиқотларимиз, ҳуқуқшунос олимларнинг илмий изланишлари ҳамда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотларимиз натижасида жиноят ишлари юритувига доир жиноят-процессуал нормаларнинг ҳам соддаштирилган шаклга ўтаётгани сир эмас.

Албатта ушбу жараёнларни ўрганиш, таҳлил қилиш, тарихий жиҳатларини англаш орқали ушбу соддалаштирилган жараёнларни турли даврларда турлича бўлганлигига гувоҳи бўлдик.

Тарихдан маълумки, мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлган қадимги давлатларда жиноят ва жазо тизими эрамининг VII-VIII асрига қадар одат ҳуқуқи[1] ҳамда зардуштийлик динининг асосий манбааси бўлган “Авесто” асосида тартибга солинган[2].

VIII асрдан – XIX асрнинг сўнгига қадар давлат тузилмаларида, жиноят ва жазо тизими одат нормалари билан биргаликда шариат нормалари билан ҳам тартибга солинган[3].

Жиноят-процессуал қонунларида жиноят иши юритуви мураккаблаганини (дастлабки терговда ҳимоя ҳуқуқининг чекланиши жиҳатдан олганда) ёки маълум бир даврга келиб, уни соддалаштирилгани ҳам тарихий жараёнларнинг бўлиб ўтган воқеиликлари билан бевосита боғлиқ.

Жиноят ишлари бўйича иш юритувга доир процессуал нормаларда соддалаштириш жараёнининг ривожланиш босқичларини англаш учун биздан Ўзбекистонда жиноят-процессуал қонун ҳужжатларининг ривожланиш тарихига назар солишни талаб қилади.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасида амалда бўлган Жиноят процессуал кодекслари қабул қилинган тарихий саналари қуйидагича бўлган:

1922 йилги РСФСРнинг биринчи жиноят процессуал кодекси 1922 йил

4 июнда қабул қилинган (6 бўлим, 32 боб, 481 модда) ва бу Туркистон АССР ҳудудида ҳам амалда бўлган.

1926 йилги, Ўзбекистоннинг биринчи ЖПК 1926 йил 16 июнда қабул қилинган (6 бўлим, 32 боб, 455 модда) ва у 1 июлдан кучга кирган. Шу пайтдан эътиборан РСФСР, Бухоро ва Хоразм Халқ Республикалари ЖПКлари ўз кучини йўқотган.

1929 йилги, Ўзбекистоннинг иккинчи ЖПК 1929 йил 29 июнда қабул қилиниб, (18 боб, 175 модда), шу йилнинг 1 августидан юридик кучга кирган.

1959 йилги, Ўзбекистоннинг учинчи ЖПК Олий Советнинг 5-чақириқ

2 сессиясида 1959 йил 21 майда қабул қилиниб, (8 бўлим, 29 боб, 378 модда) 1960 йил 1 январдан юридик кучга кирган[4].

Суд соҳасида юз берган ўзгаришларнинг муҳим босқичини Марказий Осиё ҳудуди устидан советлар тузумининг ўрнатилиши даври ташкил қилади.

Бу давр эса халқимиз тарихидан ўта мураккаб зиддиятли жараёнлар даври сифатида ўрин олган.

Туркистон Республикаси РСФСР таркибига кирган бўлиб, РСФСРда амалда бўлган қонунлар ўлкамиз ҳудудидаги судлов амалиётига жорий этилган эди.

1922 йилги РСФСРнинг биринчи жиноят – процессуал кодексининг муҳим жиҳати шунда эдики, илк бор судлов тизими ҳамда уни юритишда иштирок этувчи субъектлар ўртасида вужудга келадиган процессуал муносабатлар муайян бир тизимга солинган эди.

Бироқ ушбу кодекснинг мавжуд бўлишигача, турли процессуал тартиб таомиллар, турли хилдаги процессуал кафолатлар масаласи турлича ҳал қилинган.

Лекин РСФСРнинг ЖПКига ижобий хислат: қонун билан белгиланмаган бўлса, бундай ҳаракат на жиноят, на шундай ҳаракатни содир қилган шахсни жазолаш мумкин (*Nulla poena sine lege*).

РСФСР ЖПКда жиноят қонунчилигини қиёслаш асосида қўллаш ва дастлабки терговда ҳимоячининг иштироки чекланлаш каби салбий томонлар ўз аксини топган.

Шунингдек, қайд этилган ЖПКда муайян жиноий қилмишлар, хусусан ижтимоий хавфи унча юқори бўлмаган ва кам аҳамиятли жиноят ишлари соддалаштирилган тартибда муҳокама қилинган.

Аммо соддалаштирилган тартибда муҳокама қилинадиган жиноят ишлари бўйича айбланаётган шахсга жиноят процессуал қонунда процессуал кафолатлар берилмаган[5].

Мамлакатимиз жиноят судлов соҳасида биринчи миллий жиноят-процессуал муносабатларни тартибга солган ёзма ҳуқуқий ҳужжат сифатида 1926 йил 16 июнда қабул қилинган Ўзбекистон ССР Жиноят-процессуал кодексининг 2-бўлими Судолди юритуви деб номланган бўлиб, ушбу босқичда иш юритувга оид масалалар тартибга солинган.

Ушбу кодексда, судолди иш юритувининг икки босқичи:

1. Суриштирув (8-боб)

2. Дастлабки тергов (9-боб) қисмлари мавжуд бўлган.

Суриштирув – 1 йилгача бўлган муддатда озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланиши назарда тутилган жиноят ишлари бўйича юритилиши назарда тутилган.

1926 йилги Ўзбекистон ССР Жиноят процессуал кодексининг

106-моддасига кўра, Дастлабки тергов, округ ёки ҳарбий трибуналлар судловига таалуқли жиноят ишлари юзасидангина юритилиб, бошқа жиноятлар бўйича дастлабки тергов фақат халқ судининг қарори ёхуд прокурорнинг таклифи билан юритилиши белгиланган.

1926 йилдаги Жиноят процессуал кодексининг яна бир хусусияти, унда “тезлаштирилган дастлабки тергов” юритувининг мавжудлигидир.

Яъни кодекснинг 108-моддасига биноан, “Агар терговчига келиб тушган материаллар иш ҳолатини тўлиқ ойдинлаштиради деб ҳисобланса, тергов тўлиқ

ўтказилмасдан, айбланувчи сўроқ қилиниб, унга айблов эълон қилинади. Жиноят иши бўйича айблов хулосаси тузилиши мумкин” лиги белгиланган.

Жиноят ишини судда муҳокама қилиш босқичлари 2 га ажратилиб, биринчи босқич, суд терговига тайёргарлик кўриш, тарафларнинг гувоҳ ва экспертларнинг суд муҳокамасида ҳозир бўлганлигини аниқлаш, очикда бўлган судланувчига нисбатан қамоққа олиш эҳтиёт чорасини қўллаш, суд таркибини эълон қилиш, тарафларда раддиялари бор йўқлигини аниқлаш ва суд муҳокамасини ўтказиш учун зарур бўлган процессуал масалалар ҳал қилинган ва суд муҳокамаси иштирокчиларига халқ маслаҳатчиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўлиқ тушунтирилиши киритилган.

Иккинчи босқич, суд тергови бўлиб (айблов хулосасини агар ишда айбловчи сифатида жабрланувчи иштирок этаётган бўлса, унинг аризаси ёхуд дастлабки тергов юритилиши шарт бўлмаган ишлар бўйича прокурорнинг судга бериш тўғрисидаги қарорини (275-моддаси), эълон қилиш билан бошланган.

Ўзбекистон ССР ЖПКнинг 278-моддасида соддалаштирилган тартибини назарда тутувчи жиноят ишини судда кўриш бўйича қоидалар ўрнатилган.

Хусусан, айбловга судланувчининг муносабатини аниқлаш муҳим процессуал масала ҳисобланиб, “агар айбланувчи айблов хулосасида қайд этилган ҳолатлар билан тўлиқ келишса”, суд унинг кўрсатувларини эшитиш билан чекланиб, суд тергови ўтказилмасдан тарафлар музокарасига ўтилган. Бунда албатта айбланувчи прокурорнинг айблов хулосасида қайд этилган ҳолатлар билан келишувининг мавжуд бўлиши унинг муҳим белгиси саналган.

1926 йилдаги Ўзбекистон ССР ЖПКнинг таркибий тузилишида иш юритувнинг 3 тури ажратилган:

Биринчи тури: Умумий иш юритуви;

Иккинчи тури: Алоҳида иш юритуви;

Учинчи тури: Махсус (соддалаштирилган) иш юритуви.

Ўзбекистон ССРнинг 1929 йилгидаги ЖПКси жиноят процессуал муносабатларни “соддалаштириш” йўналишида ислоҳ қилинган. Ушбу кодекснинг 175 та моддаси бўлган холос. У 1926 йилдаги кодексдан фарқли ўлароқ, нафақат сон жиҳатдан балки, мазмун жиҳатдан ҳам қисқарган.

1929 йилдаги ЖПКда суриштирув ҳамда дастлабки тергов муддатлари аниқ белгиланиб, суриштирув муддати 1 ой қилиб белгиланган бўлса, дастлабки тергов ҳаракатларининг муддатлари 2 ой қилиб белгиланган.

Бундан ташқари, суриштирув ҳамда тергов устидан назаоратни таъминловчи прокурор томонидан тергов муддатлари иерархик тарзда узайтирилиши каби нормалар мавжуд бўлган.

1929 йилдаги ЖПК суднинг фаолияти билан боғлиқ бўлиб, процессуал ваколатларни ҳам бир қадар соддалаштириб, унинг мантиқий узвийлигини кучайтирди.

Ақли норасо шахсларнинг жиноий ҳаракатлари бўйича тиббий йўсиндаги мажбурлов чорасини қўллаш ҳақида ишларнинг алоҳида юритув тартиби жорий қилинган.

Жиноят процессуал нормаларни соддалаштириш, айрим ҳолларда бир-бирига мазмунан мос бўлмаган процессуал масалаларни бирлаштириш усулида амалга оширилган.

Масалан, жиноят иши қўзғатиш масаласи судловга тегишлилик масаласи билан (1-боб) бирилаштирилганлиги фикримизнинг далилидир.

Эҳтиёт чораларининг турлари ҳам бирмунча қисқартирилиб, ҳеч қаерга кетмаслик, кафиллик ва қамоқда сақлаш турлари қолдирилган.

Суд муҳокамаси босқичида процессуал қоидалар қисқартирилган. “Айблов хулосасини ўқиб эшиттириш” ўрнига “судланувчига айблов мазмунини тушунтириш” билан ўзгартирилган.

1929 йилги ЖПК нафақат процессуал тартибларни “соддалаштириш”, “қисқартириш”да намоён бўлди, энг асосийси қатағон қилишнинг катта қуролига айланганлиги тарихнинг ўзи исбойлади.

Ушбу кодекс ўрнини тўртинчи, янги 1959 йил 21 майда Ўзбекистон ССР Жиноят-процессуал кодексини тасдиқлаш тўғрисида қонун эгаллаган.

1959 йилги ЖПКда гумон қилинувчи жиноят процессининг иштирокчилари доирасида киритилмаган ва унинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгиланмаган.

Фақатгина айбланувчи ва судланувчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари кодекс нормаларида ифодаланган.

Айбланувчи ва судланувчининг ҳимоя ҳуқуқлари амалда кафолатланган.

Суднинг сиртдан ҳукм чиқариши, айблов хулосасини тузиб таништириши фаолияти тугатилган.

1929 йилдаги кодексдан фарқли ўлароқ, 1959 йилдаги кодексда суд муҳокамасида судланувчининг иштирокининг шартлиги каби қоида киритилган.

1959 йилдаги кодексда жиноят судлов ишларини юритишнинг янги шакллари вужудга келган.

Тиббиёт характеридаги мажбурий чораларни қўллаш, жабрланувчининг шикоят билан қўзғатиладиган жиноят ишларини юритиш (хусусий айбловни юритиш), хулиганлик (безорилик) ва давлат ва жамоат мулкани оз миқдорда талон-торож қилганлик тўғрисида ишларни юритиш (протокол шаклда айбловни юритиш), жинойий жавобгарликдан озод қилинган шахсларга мажбурий жазо чорасини қўллаш ишларини юритиш каби иш юритишнинг шундай турлари бўлган.

Шулардан “протокол шаклда айбловни юритиш” институти иш юритувни “соддалаштирилган” тартибига яқин бўлган институт ҳисобланади.

Протокол шаклда айблов юритиш (Материалларни судгача тайёрлашнинг протокол шакли) - майда жиноятларга тааллуқли ҳуқуқий иш юритишнинг шакли ҳисобланган.

Ушбу шакл жавобгарликка тортилган шахсларнинг шахси ҳақидаги барча маълумотларни тўлиқ, холисона ва ҳар томонлама текшириш мақсадида жиноятни тез ҳал қилиш имконини берган.

Материалларни судгача тайёрлашнинг протокол шаклининг моҳияти шундан иборат бўлганки, бундай тайёргарлик жиноят ишини қўзғатмасдан, тергов ҳаракатларини ўтказмасдан (ҳодиса жойини кўздан кечиришдан ташқари) амалга оширилади.

Фуқаровий даъвогар, фуқаровий судланувчи ва жабрланувчи сифатида эътироф этиш тўғрисида қарор қабул қилинмайди.

Фақат ҳуқуқбузар тайёр иш юритуви материаллари билан танишади. Судгача иш юритиш натижалари материалларни судда кўриб чиқиш учун асос бўлган протоколда тузилади.

Материалларни судгача тайёрлаш ўн кунлик муддат билан чекланиб, муддат умуман узайтирилмаган.

Барча тўпланган материаллар протоколга илова қилиниб ва суд мажлисига чақирилиши лозим бўлган шахслар рўйхати тузилган. Протоколда судгача тайёргарликнинг протокол шакли кўриб чиқиш учун юборилган суднинг номи кўрсатилган. Судланувчи барча материаллар билан танишиб чиққанидан сўнг, барча ҳужжатлар тасдиқланиши учун прокурорга тақдим этилган.

Прокурор қабул қилган материаллар асосида қуйидаги ўзининг қарорини қабул қилган. Материалларни судга юборишга рухсат бериш (1);

дастлабки тергов мажбурий бўлган жиноят тўғрисидаги маълумотлар мавжуд бўлганда жиноят ишини кўзғатиш, кўзғатилган ишни терговчига ёки суриштирув органига юбориш (2); жиноят ишини кўзғатиш учун асос бўлмаган тақдирда, шунингдек, иш юритишдан ташқари ҳолатлар мавжуд бўлганда жиноят ишини кўзғатишни рад этиш ҳақида қарор қабул қилиш (3).

Прокурор томонидан протокол тасдиқланганидан сўнг, материал суриштирув органининг раҳбари ёки протоколга рухсат берган прокурорнинг шахсан ўзи томонидан судга юборилган.

Суд жараёни жиноят-процессуал кодексининг умумий қоидаларига мувофиқ, судгача иш юритишнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда олиб борилган. Суд терговини бошлаб, бундай ҳолларда тузиладиган айблов хулосасини эмас, балки суриштирув органи раҳбари томонидан тасдиқланган протоколни эълон қилган.

Судда протокол шаклдаги иш юритиш муддатини тамомлаш протоколга илова қилинган материаллар билан келиб тушган пайтдан эътиборан - ўн тўрт кундан ортиқ бўлмаган вақт давомида кўриб чиқилган.

Айни вақтда иш юритувнинг протокол тартиби Россия Федерацияси, Қозоғистон Республикаларининг жиноят процессуал қонунчилиги тизимида мавжуд[6].

Мамлакатимизда протокол тартибда иш юритиш борасида ҳуқуқшунос олим Ж.Т.Қурбонов ўзининг қуйидаги қарашларини маълум қилган.

Хусусан, ишларни протокол шаклида юритиш жиноят процессининг мақсадларига эришишга хизмат қилиб, унинг барча принципларига амал қилган ҳолда жиноят процессининг куч ва воситаларини нафақат ортиқча сарфлашлардан сақлайди, балки унинг вазифаларини аниқ бажаришга ҳам асос бўлиб хизмат қилади[7].

Бу борадаги жиноят ишлари бўйича милиция ва бошқа суриштирув органлари, кўпи билан беш кунлик муддат ичида содир этилган жиноятнинг ҳолатини ва ҳуқуқни бузган шахснинг кимлигини аниқлашлари лозим бўлган.

Протокол шаклда иш юритишнинг соддалаштирилганлиги унда амалга ошириладиган процессуал ҳаракатларнинг тартиби билан боғлиқ бўлиб, оддий шаклда иш юритиш тартибидан фарқли жиҳати - унда исбот қилиниши зарур бўлган масалалар ҳамда жиноят ишига жалб қилинган шахслар доираси бир мунча чекланган.

Жумладан, Ўзбекистон ССР ЖПК 380-моддасига мувофиқ, жиноят иши бўйича ҳуқуқни бузувчидан, жабрланувчи ва воқеа шоҳидларидан изоҳлар олиниши, ҳуқуқни бузувчининг илгари судланганлиги ҳақида маълумот олиниши, унинг иш ёки ўқиш жойидан тавсифнома ва ишни судда кўриб чиқиш учун аҳамиятли бўлган бошқа маълумотлар тўпланиши зарур.

Шундан сўнг ҳуқуқни бузувчи ушланганлиги, унинг ким эканлиги аниқланганлиги ва содир этилган жиноятнинг ҳолатлари ҳақида протокол тузилиб, протокол суриштирув органининг бошлиғи томонидан имзоланиб, прокурорнинг санкциясидан сўнг судга юборилади (ЖПКнинг 380-моддаси 2-қисми).

Мазкур қоидалар ишларни протокол шаклида судолди босқичида юритишнинг энг соддалашган тартиби ҳисобланиб, унга кўра ҳуқуқни бузган шахс беш кун муддат ичида судга тақдим этилиши мумкин бўлган.

Яна Ж.Т.Қурбоновнинг фикрига мурожаат қиладиган бўлсак, “жиноят процессининг содда ва бирмунча тезкорликка асосланган ишларни протокол шаклда юритиш” қуйидаги мезонларга асосланади: а) содир этилган жиноятнинг ижтимоий жиҳатдан унча хавfli эмаслиги; б) жиноятнинг шоҳидлар кўз ўнгида содир этилганлиги; в) жиноятнинг содир этиш ҳолатлари ҳамда уни содир этган шахснинг ва айблилигига оид фактик маълумотларни тўплаш мураккаблик касб этмаслиги; г) тергов ҳаракатларини амалга ошириш ва процессуал мажбурлов чораларини қўллаш заруриятининг йўқлиги;

д) жиноят содир этилгандан кейин жиноят ҳолатларини тезкорлик билан аниқлаш ва қонун билан белгиланган қисқа муддатларда уни тасдиқлаш имконининг мавжудлиги; е) ишни соддалашган процессуал шаклда кўриб чиқиш борасида ҳуқуқбузарнинг эътирози йўқлиги[8].

Бу тоифадаги ишларнинг суд муҳокамаси ҳам соддалаштирилган тарзда кечиб, ЖПКнинг 385-моддаси 1-қисмига кўра, ушбу тоифадаги судлов юритувида иш судга келиб тушган вақтдан бошлаб, кўпи билан беш кун муддат ичида кўриб чиқилиши керак. Суриштирув ва дастлабки тергов олиб борилган безорилик тўғрисидаги ишларни суд иш судга келган пайтдан бошлаб кўпи билан ўн кун муддат ичида кўриб чиқади (385-моддаси 2-қисми).

1991 йил 31 август куни Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини қўлга киритганидан сўнг янги Жиноят процессуал кодексини қабул қилишга эҳтиёж сезилди.

Ўзбекистон Республикасининг амалдаги ЖПК Олий Кенгашнинг Жиноят-процессуал кодексини амалга киритиш тартиби тўғрисидаги қарори билан 1994 йил 22 сентябрь куни қабул қилиниб, 1995 йил 1 апрель санасидан юридик кучга эга кирди.

Амалдаги Жиноят - процессуал қонунчилигимизда жиноят ишларини юритишни соддалаштиришга оид нормалар мавжуд бўлиб, улар ҳам жиноят ишини тезкор суръатларда юритиш имконини туғдирди, ортиқча вақт сарф қилмасдан ишни ҳал этишга, жиноят ишини юритишга масъул бўлган шахсларнинг ўз вазифаларини суистеъмол қилишининг олдини олишга қаратилди.

Биргина мисол сифатида, жиноий жазоларни лебераллаштирилиши муносабати билан жиноят процессуал қонунчилигига ярашув институтининг жорий этилиши фикримизнинг исботидир.

Ярашув институти жиноий жавобгарликдан озод қилиш тури сифатида шахснинг айбдорлиги масаласини ҳал этмай туриб, жиноят ишларини тугатиш учун асос бўлади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 84-моддаси, яъни айблилик масалани ҳал этмай туриб, жиноят ишини тугатишнинг барча асосларини жиноят судлов ишларини соддалаштирилган тартибда кўриб чиқишга мансуб бўлган нормалар сирасига киритишимиз мумкин.

Шу каби Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги “Суриштирув институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни[9] билан ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятлар бўйича (85 та жиноятлар) жиноят процессида ишларни судга қадар ва суд иш юритувини соддалаштириш мақсадида, жиноят процессида иш юритишнинг янги “Терговга қадар текширув” ва “Суриштирув” институтлари алоҳида-алоҳида ажратилиб, суриштирувга тергов қилиш ваколатлари берилди.

Ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятларни судга қадар ва судда юритишнинг соддалаштирилган тартиби белгиланди.

Хусусан, суриштирув тарзидаги тергов - бир ойгача муддатда ўтказилиши ва жиноят иши кўзғатган суриштирув органи жиноят ишини айблов далолатномаси билан бирга прокурорга юбориши ҳамда кейинчалик тасдиқлаш ва судга тақдим этиш билан тугатилиши жорий этилди.

Ушбу ислохотнинг жорий этилганлиги бир мунча жиноят процессининг соддалашганига имкон берди ва бу борада мамлакатимиздаги сўнги

3 йилдаги ислохотларнинг дебочаси бўлди десак муболаға бўлмайди.

Ушбу ислохот билан суриштирув тарзидаги айрим тергов ҳаракатларини ўтказиш моддаларини яна бир карра соддалаштиришни назарада тутиб, айрим суриштирув терговдаги моддалар терговга қадар текширув органлари иш юритувига ўтказилиб, ишни протокол шаклда юритилишини жорий қилиш бўйича ҳуқуқшунослар томонидан турли баҳс-мунозалар олиб борилмоқда.

Айни вақтда ҳуқуқшунос олимлар, амалиётчилар томонидан жиноят процессуал муносабатларда “терговга қадар текширув” ва “суриштирув” институтини ислоҳ қилиниши юзасидан кўплаб таҳлиллар олиб борилмоқда.

Мамлакатимизда амалда бўлган Ўзбекистон Республикаси Жиноят - процессуал кодексининг янги таҳририни қабул қилишда соддалаштирув тартибига хос бўлган юқоридаги каби айрим нормаларни мужассамлаштириш аҳамиятли саналади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, муайян тарихий даврда соддалаштирилган шаклда иш юритишнинг алоҳида жиҳатлари мавжуд бўлгани маълум бўлди.

Назарий жиҳатдан жиноят процессининг иш юритув шаклларини шартли равишда 3 турга ажратиш олиш мумкин.

- 1) Оддий шаклдаги иш юритувга;
- 2) Мураккаб шаклдаги иш юритувга;

3) Soddalashgan ish yurituв shakllariga ажратиш мумкин.

Мамлакатимизда муайян тарихий ривожланиш босқичларда соддалашган шаклдаги қуйидаги иш юритувнинг турлари амалда бўлганлигини кўриб чиқдик.

1. Суриштирув шаклдаги иш юритув;
2. Амнистия актини қўллашга доир иш юритув;
3. Ярашувни қўллаш билан боғлиқ иш юритув;
4. Вояга етмаганларнинг жиноятлари ҳақидаги ишларни юритуви;
5. Протокол (баённома) шаклдаги иш юритув;
6. Хусусий айбловни қўллашни назарда тутувчи иш юритув;
7. Айбига иқрорлик ҳақида келишув бўйича иш юритувдан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. С.А.Исҳақов “Ҳидоя”нинг мусулмон ҳуқуқи манбаи тизимида тутган ўрни// Ҳуқуқ-Право-Law Тошкент -2003. №2-Б-56-57.
2. И.Саидахмедов.Давлат ва ҳуқуқ тарихи.- Тошкент. Ўзбекистон. 2006. Б-174.
3. Абдумажидов Г.А. Развитие законодательства о расследовании преступлений. – Тошкент: Узбекистан 1974. С 109.
4. Муаллифлар жамоаси. Жиноят процессуал ҳуқуқи. Умумий қисм. Дарслик. 2-Боби. Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал қонун ҳужжатларининг ривожланиш тарихи. ТДЮИ “Tezkor nashr markazi” нашриёти. 2007 йил. 596-б.
5. Петрухин И.Л. Правосудие: время реформ. 26-б.
6. <https://center-yf.ru/data/Yuristu/Protokolnaya-forma-dosudebnoi-podgotovki-materialov.php#>
7. Қурбонов Ж. Т. Институт протокольной формы в советском уголовном процессе: Автореф. дисс. канд.юрид.наук. –Т., ТашГУ, 1991. –С.12.
8. Қурбонов Ж. Т. Институт протокольной формы в советском уголовном процессе: Автореф. дисс. канд.юрид.наук. –Т., ТашГУ, 1991. –С.13.
9. www.lex.uz/064951555/Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги “Суриштирув институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни.
10. Khalimovich R. B. SIMPLIFICATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS: CONCEPT, CONTENT AND IMPORTANCE //World Bulletin of Management and Law. – 2023. – Т. 18. – С. 51-54.
11. Бекзод Ражабов. ПЕРСПЕКТИВЫ УЛУЧШЕНИЯ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ // Review of law sciences. 2020. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-uluchsheniya-predvaritelnogo-rassledovaniya> (дата обращения: 22.02.2023).
12. Davronov A. R. TACTICS FOR THE PRODUCTION OF INVESTIGATIVE ACTIONS IN THE INVESTIGATION OF CYBERCRIME //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2022. – Т. 2. – №. 3.
13. Davronov Atobek Ravshanovich. (2023). ODOROLOGICAL EXAMINATION IN THE CRIME INVESTIGATION PROCESS. THEORY, METHODS AND PRACTICE. World

Bulletin of Management and Law, 18, 27-32. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1925>

14. Davronov A. R., Davronov A. Formation And Development Of The Prosecutor's Supervision Over The Compliance Of Laws In Investigation Of Crimes In The Sphere Of Information Technologies //ProAcademy. – 2021. – Т. 2021. – №. 1. – С. 1-15.

15. Davronov, A. R. "Analysis of the terminological concept of information technologies in domestic and foreign literature." Review of law sciences 3.1 (2018): 26.